

ОБҐРУНТУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

Автором узагальнено теоретичні засади поняття «механізм державного регулювання». Проаналізовані підходи до надання сутнісної характеристики та ідентифікації особливостей формування і реалізації механізмів державної політики у секторі готельно-ресторанного бізнесу. Визначені базові елементи організаційно-економічного механізму державного регулювання цього виду економічної діяльності. Показана концептуальна сутність формування організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу. Визначена концептуальна структура та елементний склад організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу.

Ключові слова: готельно-ресторанний бізнес, державне регулювання, організаційно-економічний механізм, теоретичні засади, механізми державної політики.

С. Z. GUCK

Lviv Commercial Academy, Ukraine

THE CONCEPTUAL DESCRIPTIONS OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF GOVERNMENT CONTROL IN HOTEL-RESTAURANT BUSINESS GROUND

The theoretical principles of «mechanism of government control» concept is generalized. The going near essence description and authentication of hotel-restaurant business public policy mechanisms forming and realization are analysed. Base elements of organizational and economic mechanism of government control in this type of economic activity are certain. A conceptual essence of organizational and economic mechanism of government control for hotel-restaurant business development is presented. A conceptual structure and element composition of organizational and economic mechanism of government control for hotel-restaurant business development is certain.

Keywords: hotel-restaurant business, government control, organizational and economic mechanism, theoretical principles, mechanisms of public policy.

Постановка задачі. У багатьох економічно розвинених державах готельно-ресторанний бізнес займає провідні позиції в системі функціонування національного господарства та забезпечує створення чи не найбільшої частки у ВВП. Україна, маючи унікальні культурно-мистецькі цінності, значний природно-рекреаційний потенціал, не отримує належної віддачі від функціонування та розвитку готельно-ресторанного бізнесу. Відтак, посилюється актуальність обґрунтування більш досконалого організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку цього виду економічної діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми удосконалення механізмів державного регулювання, у тому числі в готельно-ресторанному бізнесі, досліджували Борисова О. В., Власюк О. С., Геєць В. М., Жаліло Я. А., Керанчук Т., Кононенко І. І., Мазаракі А. А., Мігущенко Ю. В., Мокій А.І., Свида І. В., Селютін В. М. Проте, сучасні особливості розвитку та функціонування цього сектору економіки об'єктивно обумовлюють потребу в удосконаленні теоретичних і практичних засад формування та реалізації більш ефективного організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу.

Виділення невирішених частин. Незавершеними на сьогодні є результати досліджень безпосередньо щодо елементів організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу та взаємозв'язків між ними.

Формування цілей. Метою статті є визначення та обґрунтування теоретичних основ організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу як сектора національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що важливими ознаками та принципами ефективності державного регулювання є його комплексність, цілеспрямованість, постійність, стабільність, поступовість, етапність, єдність тощо. Їх досягнення потребує усвідомлення всіх чинників, засобів, умов, елементів, інструментів державного регулювання та їх вибудовування у певній необхідній послідовності і взаємоув'язці між собою. В науковій літературі та господарській практиці державного регулювання це називають формуванням і реалізацією відповідного механізму. Так, дослідник державного регулювання економіки Я. Жаліло, концептуально обґрунтовуючи сутність механізму ефективної макроекономічної стратегії, закладає в його структуру такі елементи, як пріоритети, макроекономічні інструменти, внутрішні та зовнішні чинники, економічні інтереси держави та усіх суб'єктів-учасників відповідного механізму [1, с.238–338].

У праці авторського колективу під головуванням В. Гесця та А. Мазаракі розглядаються різні механізми національного економічного розвитку, для яких здебільшого характерні такі спільні риси, як інструменти та засоби, мета, цільові орієнтири і форми їх реалізації та досягнення, принципи формування і реалізації механізму [2, с.224–262].

Використання терміну «механізм регулювання» у працях В. Кононенка пов'язане із вивченням сутнісних характеристик, класифікацій та практичних аспектів управління складовими державної економічної політики, а також інструментами та засобами, які можуть застосовувати відповідні органи державного управління в цілях впливу на ті, чи інші параметри і процеси економічного розвитку і скерування їх у необхідне наперед визначене русло [3, с.161–219].

Як сукупність компонент в рамках функцій аналізу (інституційно-правове та організаційно-методичне забезпечення), планування (мета, цільові орієнтири, цілі та завдання), організації (організаційні структури держави та інституційне середовище), реалізації (інструменти, засоби та заходи) і контролю (чинники, підстави, передумови, громадсько-суспільне середовище), об'єднання та взаємодія яких необхідні для досягнення завдань забезпечення необхідних структурних реформ та інституціональних змін, трактують механізм державного регулювання О. Власюк та А. Мокій [4, с.7–9].

Таким чином, доходимо до висновку, що на сьогодні єдино визнаного підходу до сутнісного трактування поняття механізму державного регулювання не існує. І це, на нашу думку, закономірно, адже, по-перше, існують різні види та типи механізмів і, відповідно, їх структура може об'єктивно різнитися; по-друге, механізми застосовуються у різних видах економічної діяльності, галузях та секторах економіки, де є специфіка господарювання, що модифікує структуру застосовуваного механізму; по-третє, залежно від динамічності макроекономічного середовища та гостроти проблеми, яка регулюється, в межах механізму можуть застосовуватися інструменти та засоби, орієнтовані на швидкий чи більш планомірний довгостроковий результат, ін. Додамо, що механізм може застосовуватися й на різних рівнях управління, будучи абсолютно не ідентичним при регулюванні бізнес-процесів підприємства та розвитку складних макроекономічних систем і комплексів.

Можемо резюмувати, що повний набір складових економічного механізму передбачає такі головні елементи як мета, цілі та завдання, суб'єкти і об'єкти, функції і принципи, методи, інструменти, заходи, засоби. Разом з тим, вважаємо, що їх проста констатація не може бути прийнятною та не розкриває в повній мірі поняття механізму державного регулювання. На нашу думку, підставою для такого висновку є концептуальна сутність механізму, що походить з технічних наук та трактується як система тіл, призначених для перетворення руху одного або декількох тіл у потрібний рух інших. Звідси робимо висновок про те, що:

- по-перше, механізм призначений для забезпечення певних змін (тобто його завдання полягає у зміні на краще певних параметрів системи, яка регулюється) та не може бути упровадженим на постійній основі;

- по-друге, механізм складається з суб'єктів (що ініціюють і забезпечують регулювання), засобів (з допомогою яких здійснюються регулювання) та об'єктів впливу (зміни в яких очікуються);

- по-третє, оскільки механізм складається з сукупності елементів, слід вважати, що він наділений ознаками системи, відтак, має параметри входу і параметри виходу, в значній мірі залежить від їх наявності та якості та потребує усвідомлення їх складу і структури;

- по-четверте, при формуванні концептуальної моделі механізму державного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу потрібно не лише вказати на сукупності складових елементів цього механізму, але й показати які методи регулювання найбільш доцільні, які конкретні інструменти та засоби «впливають» із цих методів, на що вони впливають, яким чином та якими є очікувані результати і послідовність впливу на важливі параметри функціонування і розвитку господарської системи готельно-ресторанного бізнесу держави.

У дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців напрацьовано широкий перелік різних типів та видів механізмів. Особливе місце серед них, звичайно, просідають організаційні та економічні, а саме – формування організаційної структури та системи заходів, що слід реалізувати, а також надання достатніх господарських стимулів для економічних агентів. Хоча не потрібно забувати й про те, що реалізація на практиці практично будь-якого механізму державного регулювання об'єктивно не обходиться без нормативно-правового забезпечення та вибудовування необхідної для цього повноцінної адміністративної і ринкової інфраструктури. Тобто мова йде про інституційний механізм.

Зауважимо й на такому аспекті. Етимологічно словосполучення з двох слів, поєднаних через дефіс, означає, що об'єктом поняття є друге слово, а перше його уточнює та звужує сферу застосовування, предмет дослідження. Вважаємо, що такий підхід слід поширити й на концептуальний зміст організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу. Це означає, що результатом регулювання мають стати необхідні зрушення в господарському комплексі аналізованого сектору економіки, але досягнення цих змін реалізується головним чином через організацію державної політики і здійснення відповідних коригуючих заходів. За такого підходу державне регулювання орієнтується на організацію процесу реалізації державної економічної політики відносно розвитку готельно-ресторанного бізнесу.

Для усвідомлення переліку внутрішніх елементів, чинників і засобів дії, а також особливостей організаційно-економічного механізму слід навести узагальнення теоретико-методичних підходів до формування і реалізації механізмів розвитку готельно-ресторанного бізнесу, наявних в економічній літературі. Так, на думку О. Борисової, механізм реалізації інноваційної політики розвитку готельно-ресторанного господарства та його суб'єктів складається з таких секторів, як правове регулювання (тобто інституційно-правовий блок), мотиваційний, ресурсний (з відокремленням ресурсної та фінансової складових), організаційний (передбачає цілі, процедури, організаційні форми, правила, етапи та функції) та інформаційно-методичний (статистичні дані, методика оцінювання ефективності, дані асоціативних структур) забезпечення [5, с.337].

Загалом з таким підходом можна погоджуватися, але все ж ми вважаємо, що механізм повинен мати свою внутрішню структуру, а також зовнішні чинники і результати їх дії; модель механізму має відображати послідовність та напрями впливу; в ньому мають бути відображеними взаємозв'язки між внутрішніми елементами механізму. Крім того, з огляду на макроекономічний рівень розгляду організаційно-економічного механізму державного управління розвитком готельно-ресторанного бізнесу, вважаємо, що тут більше уваги слід приділити суб'єктам регулювання (зокрема владним структурам) та їх інструментам, можливостям і засобам регулювання.

У цьому контексті доцільно звернути увагу на результати досліджень Ю. Мігущенко, де доводиться об'єктивно існуюча важливість врахування таких інструментів державної політики, як розробка і реалізація державних, регіональних та місцевих стратегій і програм (але особливість тут полягає в тому, що програми стосуються не лише готельно-ресторанного бізнесу, туризму та індустрії гостинності, але й фінансово-інвестиційної підтримки розвитку територій, створення кластерів, розбудови інноваційної інфраструктури, підтримки суміжних видів діяльності та малого підприємництва), пошук перспективних та альтернативних джерел інвестування в об'єкти готельної і ресторанної справи, надання промоційного супроводу послугам туристичного та готельно-ресторанного комплексу, реалізація інформаційно-комунікаційних заходів [6].

На наш погляд, за будь-яких умов та ринкової ситуації такого роду інструменти та засоби державного регулювання повинні бути обов'язково включеними у механізм розвитку готельно-ресторанного бізнесу. Сюди можна також додати й підтримку профільних навчальних закладів та об'єктів системи перепідготовки кадрів для готелів і ресторанів, а також застосування різноманітних форм співпраці населення, суб'єктів бізнесу, асоціативних підприємницьких та громадських організацій, держави.

Механізми державного регулювання розвитку готельного і ресторанного бізнесу як в прикладному, так і теоретичному аспектах досліджували й інші науковці. Так, у праці «Регіональні механізми розвитку готельного бізнесу в умовах ринкової економіки» автор дійшла до висновку, що головними елементами механізму є: (1) формування і реалізація стратегії розвитку галузі, (2) створення сприятливого інвестиційного середовища, зокрема в сегменті висококомфортабельних спеціалізованих готельних підприємств європейського зразка із збереженням якості світових стандартів, (3) розвиток системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів; (4) підтримка маркетингових служб суб'єктів готельно-ресторанного бізнесу в цілях формування конкурентоспроможного регіонального продукту у цій сфері, (5) стимулювання диверсифікації діяльності підприємств у аспектах суміжних видів діяльності, видів туристичних та готельно-ресторанних послуг, сезонності, розвитку міжнародного співробітництва [7, с.14].

Хоча автор і не підійшла до ідентифікації механізму розвитку готельно-ресторанного бізнесу на засадах системності, а в більшій мірі обґрунтувала перелік дійсно важливих напрямів державної політики в аналізованій сфері, все ж вважаємо підтримку маркетингових структур готельно-ресторанних підприємств та допомогу в диверсифікації їх діяльності вагомими як організаційними, так і економічними заходами державних структур. Натомість, розробка і реалізація стратегії розвитку галузі слугує скоріше допоміжним зовнішнім інструментом, а ніж елементом механізму, а формування сприятливого інвестиційного середовища – результатом реалізації механізму.

Механізми управління розвитком індустрії гостинності досліджували В. Селютін та Г. Токарчук. Науковці дійшли висновку, що його елементами є органи державного управління з відповідними функціями, засобами та методами управління, ресурсне забезпечення галузі та її інноваційний потенціал, параметри конкурентоспроможності, технології та можливості аутсорсингу [8, с.274]. Ми розділяємо такі погляди, втім вважаємо, що вони потребують доповнення і уточнення. Так, органи державного управління є не єдиними суб'єктами управління в аналізованому механізмі. Сюди як мінімум слід включати представників бізнесу.

Крім того, конкурентоспроможність скоріше недоцільно структурувати серед елементів механізму. Це в більшій мірі результат його впровадження. Щодо аутсорсингу, то це в загальному хороша характеристика взаємозамінності та підтримки між економічними агентами галузі і розвиток аутсорсингу може стати передумовою формування внутрі- і міжгалузевих кластерів.

На провідній ролі фінансового елемента організаційно-економічного механізму державної підтримки готельно-ресторанного бізнесу наголошує Т. Керанчук. Науковець вважає, що саме належне фінансове забезпечення є запорукою підтримки життєдіяльності, а також реалізації проектів з розвитку підприємств аналізованого виду діяльності; наявність фінансових ресурсів дозволяє покрити потребу у всіх ресурсах та необхідних засобах.

Своєю чергою, фінансовий механізм розглядається лише як пільгове та сприятливе оподаткування готельно-ресторанного бізнесу і державна підтримка в цілях мінімізації витрат, зокрема трансакційних [9, с.114-115]. Вважаємо, що перелік запропонованих складових фінансового механізму важливий, але неповний. Його слід доповнити розбудовою державної і недержавної інституційної інфраструктури фінансування готельно-ресторанного бізнесу, ефективними програмами фінансової підтримки галузі з боку центрального та місцевих бюджетів, коштів фондів міжнародної технічної допомоги, асоціативних структур та власних коштів підприємств, для чого потрібно сприяти підвищенню фінансово-економічної ефективності їх господарювання.

На нашу думку, елементи інфраструктури об'єктивно доцільно включати до складу суб'єктів механізму регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу. Проте, не менш важливими за інституції інноваційної інфраструктури є суб'єкти інфраструктури інвестування, маркетингової підтримки, туризму, транспорту і зв'язку тощо. Узагальнюючи наведене вище, наведемо на рис. 1 концептуальну схему організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу.

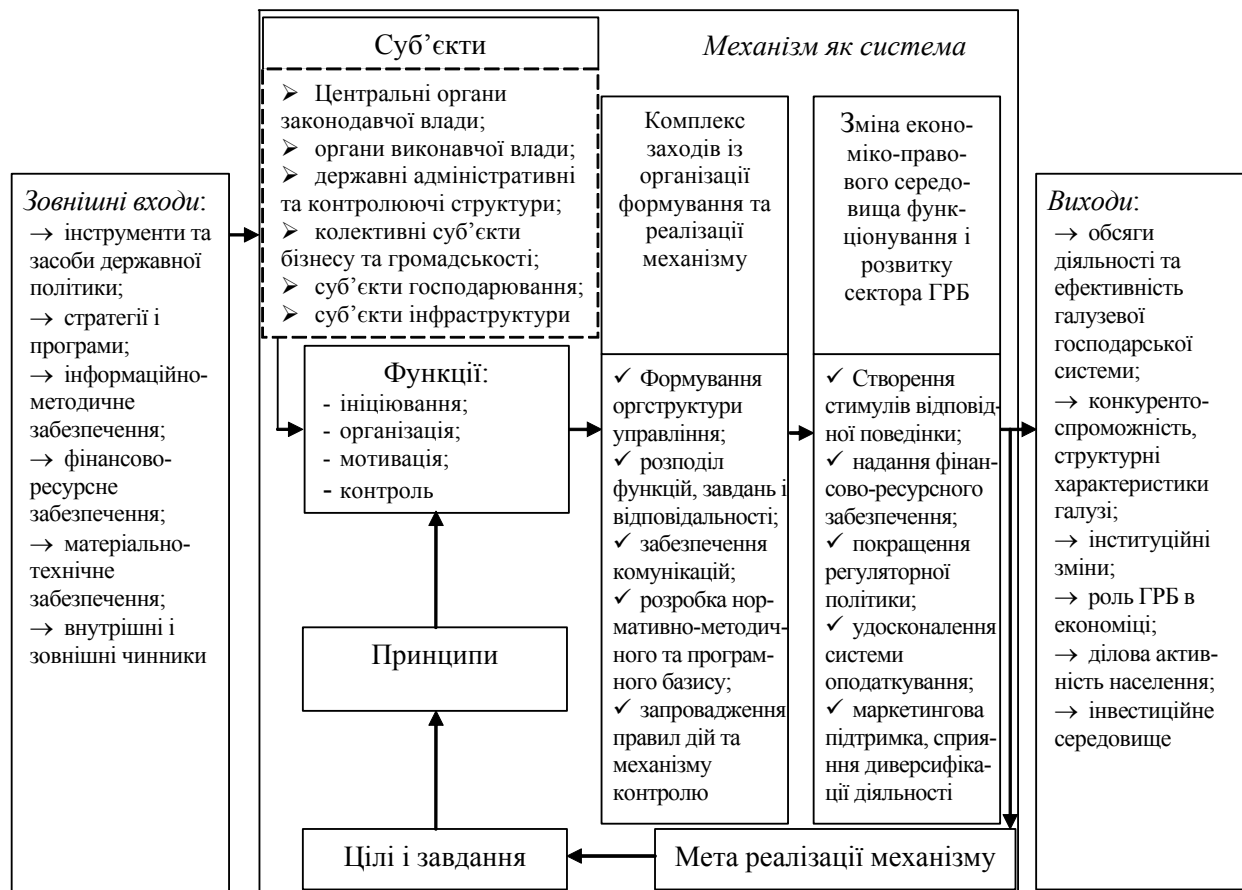

Рис. 1. Концептуальна структура та елементний склад організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу (авторська розробка)

Таким чином, організаційно-економічний механізм державного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу є системою із власною сукупністю елементів, піддається зовнішньому впливу та зорієнтований на отримання визначеного результату. Плановий результат передбачає зміни щодо обсягів надання готельно-ресторанних послуг, реалізованих товарів, підвищення соціально-економічної ефективності господарювання як підприємств, так і галузі в цілому, реалізації її функцій та завдань в системі розвитку національного господарства, формування сприятливого інвестиційного середовища.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Організаційно-економічний механізм державного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу є окремим системним напрямом державної політики, який має власні взаємопов'язані елементи, ресурси входу та параметри виходу, суб'єкти дії, визначений перелік методів, організаційних та економічних інструментів і засобів послідовного впливу на об'єкти регулювання з метою зміни параметрів функціонування і розвитку галузевої господарської системи у плановому наперед визначеному руслі; механізм має коротко- та середньостроковий характер і застосовується для досягнення конкретної мети і цілей державної політики, після чого його дія припиняється або змінюються внутрісистемні характеристики у відповідності до нових умов чи нових завдань.

В подальших наукових дослідження необхідно сконцентрувати зусилля на аналізі ефективності реалізації організаційно-економічного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні.

Література

1. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави : монографія / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2009. – 336 с.
2. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : монографія : ч. 1 / [за ред. В.М. Гейця, А.А. Мазаракі]. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 389 с.
3. Механізм структурних зрушень в економіці України : монографія / [за ред. В.І. Кононенка]. – К. : Ін-т економіки НАНУ, 2002. – 288 с.
4. Економічна безпека держави : монографія / [за ред. О.С. Власюка, А.І. Мокія]. – Львів : Апріорі, 2013. – 836 с.
5. Борисова О. В. Тенденції розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні / О. В. Борисова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2012. – Вип. 1(2). – С. 331–339.
6. Мігушченко Ю. В. Механізми забезпечення ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу гірських районів західних регіонів України [Електронний ресурс] / Ю. В. Мігушченко // Інтернет-ресурс Національного інституту стратегічних досліджень. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1178/>.
7. Свіда І. В. Регіональні механізми розвитку готельного бізнесу в умовах ринкової економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. : спец. 08.00.05 – розвиток продуктивних сил та регіональна економіка / І. В. Свіда. – Ужгородський нац. ун-т, 2010. – 22 с.
8. Селютін В. М. Інноваційні аспекти менеджменту індустрії гостинності / В. М. Селютін, Г. В. Токарчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tourlib.net/innovation.htm>.
9. Керанчук Т. Особливості та напрями державного регулювання діяльності підприємств готельного та ресторанного бізнесу в Україні / Т. Керанчук // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2014. – Вип. 36(2.2). – С. 112–118.

References

1. Zhalilo Ya. A. Teoriya ta praktyka formuvannya efektyvnoi ekonomichnoi strategii derzhavy. – K.: NISS, 2009. – 336 p.
2. Priorityty natsionalnogo ekonomichnogo rozvytku v konteksti globalizatsiynih vuklukiv [By. Geyets V. M., Mazaraki A. A.]. – K. : KNTEU, 2008. – 389 p.
3. Mehanizm stryktyrnuh zryshen v ekonomici Ukrainy / [By Kononenko V. I.]. – K. : IE NANU, 2002. – 288 p.
4. Ekonomichna bezpeka derzhavy / [By Vlasuck O. S., Moki A. I.]. – Lviv : Apriory, 2013. – 836 p.
5. Borisova O. V. Tendencii rozvytku gotelno-restorannogo biznesy v Ukraini // Ekonomichna strategiya I perspektivy rozvytku sfery tovgivli ta poslyg. – 2012. – P. 331-339.
6. Migyshchenko Yu. V. Mehanizmy zabezpechennia efektyvnogo vukorystannia turystychno-rekreatsiynogo potentsialy girskyyh rayoniv zahidnuh regioniv Ukrainy // National institute for strategic searches. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1178/>.
7. Svyda I. V. Regionalni mehanizmy rozvytku gotelnogo biznesy v umovah runkovoї ekonomiky. – Uzhgorod NU, 2010. – 22 p.
8. Selutin V. M. Innovatsiyni aspekty menedgmenty industrii gostynnosti. URL: <http://tourlib.net/innovation.htm>.
9. Keranchuck T. Osoblyvosti ta napriamy derzhavnogo reguliuvannia pidpruemstv gotelnogo ta restorannogo biznesy v Ukraini // Zbirnyck naukovyyh prats Cherkaskogo derzhavnogo technologichnogo universytety : Ekonomichni nauky. – 2014. P. 112-118.

Надійшла 16.08.2015; рецензент: д. е. н. Васильців Т. Г.